

BOLÍVIA: ELS MARGINATS AL PODER

Mónica Vargas

Sociòloga boliviana, investigadora a l'Observatori del Deute en la Globalització

Ponència transcrita, pronunciada en castellà

Jo volia partir de diferents punts de vista, que serien projectors sobre la realitat boliviana, així com brindar elements d'informació que ens permetin intentar acostar-nos-hi. En un primer moment enfocaré la perspectiva regional, Bolívia en la perspectiva regional, és a dir, la seva posició estratègica en termes de la posició geogràfica i la riquesa dels recursos naturals. Crec que és un punt molt important a considerar. Posteriorment entrarem en allò que ha cridat molt l'atenció sobre Bolívia des del primer de maig, que és la nacionalització del gas i del petroli, que aquí ha cridat l'atenció particularment per l'empresa Repsol-YPF. Parlarem una mica de com ha estat qüestionat el mode neoliberal a través d'aquesta nacionalització dels hidrocarburs. I finalment reflexionarem sobre els moviments socials, els desafiaments que tenen actualment i el propi Estat bolivià mitjançant l'Assemblea Constituent.

Per començar voldria recordar algunes xifres. No sé si tots han estat a Bolívia, per això em sembla important que ens fem una idea general. És el tercer país més empobrit de tot el continent, després d'Haití i de Nicaragua, un milió de quilòmetres quadrats i pràcticament nou milions d'habitants, o sigui una densitat demogràfica molt reduïda. El 67% de la població es troba en situació d'empobriment i aquest 67% coincideix amb la població indígena. Hi ha actualment 36 llengües a Bolívia, incloent el castellà, hi ha una gran diversitat ètnica que és majoritària a Bolívia, potser una xifra que els agrairia que guardessin en ment és el deute extern: 4.935 milions de dòlars, perquè ens servirà després per avaluar els impactes econòmics de la privatització dels recursos hidrocarborífers. A nivell continental podem veure que és un país que té poc pes, per exemple és el 0,08% de les exportacions de tot el continent, és un país econòmicament dèbil, però veurem que en realitat està guanyant importància. *(Veure transparència nº 2)*

Per què els hi ensenyo aquestes fotos? *(veure transparència nº 3)* Gairebé no hi ha diferència entre elles, les dues han estat preses recentment: port de Barcelona, port d'Iquique (Xile). És un primer punt que sembla important recordar no només a l'hora d'acostar-nos a la realitat boliviana, sinó també a la globalització, en tant que procés que estem vivint. Actualment es parla de la globalització financera, però del que menys es parla és d'un procés material dins de la globalització denominat "la revolució intermodal dels transports", de la qual en som testimonis tots els dies. Si vostès han vist el port de Barcelona, l'aeroport del Prat, l'aeroport de Madrid, el port de València, es troben actualment en obres importants, per què? Per què en el procés de globalització el que es requereix és la circulació d'un màxim de mercaderies en el menor temps possible, és el que l'investigador mexicà Andrés Barrera ha denominat "l'autòmat global". La nostra globalització és en realitat a nivell material, podem imaginar-la com un rellotge o com un autòmat en el qual les mercaderies han de ser transportades mitjançant aquestes grues, per exemple, arriben en vaixells als ports, són transportades mitjançant les grues, immediatament gairebé no són ni emmagatzemades i van a parar a un ferrocarril, posteriorment estaran circulant en un tràiler i arribaran després al supermercats, etc. Aquest és un punt important que voldria recordar i després els comentaré per què.

Un segon punt que voldria comentar-los és com s'estan projectant corredors que s'han denominat de desenvolupament a Amèrica del Sud, però que són vigents també a Amèrica del Nord mitjançant el Pla Puebla-Panamà. Aquests corredors en realitat serveixen perquè aquestes mercaderies de les quals estic parlant, aquests containers que veiem passar tots els dies, puguin circular d'un punt a un altre, dels llocs de producció als de consum. A Amèrica del Sud els plans per a la conducció d'aquestes mercaderies prenen el nom d'Iniciativa de la Integració de les Infraestructures Regionals de Sudamèrica *(veure mapa 1 transparència 4)*, són

aquestes línies vermelles i blaves que podem veure al mapa, que recorren no només els llocs de pas més interessants a Amèrica del Sud. Un lloc de pas és un lloc on una barrera natural, com una muntanya, és sobrepassada, això és un fenomen històric, poden veure aquí que tenen una sèrie de valls i hi ha llocs de pas que sempre són privilegiats i que de fet sempre han servit pel control interessat en termes de control militar, llocs estratègics de pas. Doncs aquests corredors recorren aquests llocs de pas i al mateix temps, com podem veure en el segon mapa (*veure mapa 2 transparència 4*), aquests puntets triangles de tots colors i quadradets, verds, negres, etc., estan representant les majors riqueses no renovables d'Amèrica del Sud. Aquests corredors, a la vegada que són corredors de transport de mercaderies, són corredors d'extracció de recursos renovables i no renovables. Els llocs on es concentren aquests corredors són els llocs on a més de ser indrets de pas es troben quatre tipus de recursos estratègics a nivell mundial. El primer és l'aigua, el segon és la biodiversitat, el tercer els hidrocarburs i el quart la mineria. Penseu en mineria com una mineria àmplia, àmplia gamma de minerals, no només l'or i la plata sinó també per exemple el tàntal, que es troba a tots els nostres telèfons mòbils, hi ha tota una sèrie de minerals que sí tenen un valor estratègic actualment i que no coneixem bé.

Llavors, on està Bolívia? Al centre del cor de Sudamèrica. Si ens projectem al mapa esquerre, Bolívia es troba en realitat al cor de tots aquests corredors de transport de mercaderies. Aquests corredors també impliquen megaprojectes com repeses hidroelèctriques, línies de ductes, línies elèctriques, línies de fibra òptica i ens els hauríem d'imaginar gairebé com una ruta de l'AVE que estan construint aquí però gegantina, que va recorrent indrets d'acord amb els punts que els he comentat, transport i riquesa. Bolívia és al centre i hi ha diferents d'aquests projectes a dins. És un país que, per més que petit i econòmicament dèbil, és completament estratègic, és un lloc de pas per on passen diferents corredors, i en particular aquest corredor bio-oceànic que permet a la producció brasilera i argentina, del Mercosur, -un Mercosur com una economia emergent, molt potent, que té mercats importants, no només a Europa sinó també a Àsia-, recórrer Bolívia per arribar als ports del Pacífic i embarcar la mercaderia. En lloc de fer el que fan fins ara: passar pràcticament pel Pol Sud o pujar cap el Canal de Panamà, que poc a poc es torna obsolet perquè no és un canal per on puguin anar vaixells de calat suficient, avui dia s'està pensant en vaixells de fins a onze mil containers, vol dir vaixells que realment necessiten tenir un port i un Canal de Panamà molt més potent. Bolívia és un lloc completament estratègic, podem veure també que en realitat allà s'hi concentren diverses riqueses minerals i hidrocarboríferes. Bolívia també es troba entre els catorze països del grup megadivers, aquests catorze països tenen el privilegi de tenir el 70% de la biodiversitat del món als seus territoris. No només té les riqueses que he comentat, no renovables, mineria i hidrocarburs, sinó que a més existeixen diferents caps de conca al país i una gran biodiversitat. És un lloc extremadament estratègic. Aquestes són algunes de les fotos (*veure transparència n°5*) del corredor bio-oceànic que estic comentant que travessa Bolívia i aquí podem veure, per exemple, que una part està finançada pel Japó. És una mica perquè es facin idea de la dimensió de la mirada que fins i tot Àsia està tenint sobre Bolívia per obrir llocs de pas com aquest punt que han denominat el Pont de l'Amistat. Són fins i tot donacions que vindran de part d'aquest tipus de governs, Brasil també té projectes similars, perquè en realitat sí que els interessa molt obrir canals i corredors, carreteres, per transportar les seves mercaderies. Si considerem ara els recursos energètics (*veure transparència n° 6*), sobretot gas i petroli, poden veure al mapa de l'esquerra, totes les àrees en gris són les àrees d'interès petrolier, representen el 52% del territori nacional però només el 8% d'aquestes reserves està sent explotat. Això es pot verificar al mapa que està a mà dreta on veiem les connexions de gasoductes, podem veure que la producció petrolera i gasífera a Bolívia es troba a la part sud i oriental del país, mentre que hi hauria moltes àrees per treballar. Aquí tenim una valoració de les reserves: 168.000 milions de dòlars. I simplement recordar que Bolívia és el segon país amb més recursos en gas a Amèrica del Sud després de Veneçuela.

Abans de nacionalitzar el gas i el petroli s'havien de privatitzar. Què va passar? (*veure transparència n° 7*) El 1996, en el context dels plans d'ajust estructural, forçats pel Banc Mundial i pel Fons Monetari Internacional, molts països com Bolívia es veuen obligats a privatitzar empreses que econòmicament eren solvents. Aquest va ser el cas per exemple d'YPF a Argentina, que va ser comprada per Repsol, endeutada artificialment -això ha estat verificat per diferents analistes argentins- i posteriorment adquirida per Repsol per un preu molt módic, i el deute va ser assumit pel Govern argentí. Doncs quelcom de semblant va passar a

Bolívia i a diferents països. A Bolívia, Yacimientos Petrolíferos Fiscales Bolivianos era una empresa que comptava amb un marge de creixement del 5% anual, això és un marge important, amb infraestructures m'estic referint a ductes, a gasoductes, a camps petrolers, però també m'estic referint a un coneixement geològic de les reserves que implica tota una sèrie d'investigacions extremadament costoses i de gran valor econòmic. Tot això ho tenia l'empresa nacional. A més s'encarregava de tota la fase productiva dels hidrocarburs, és a dir, des de la recerca del gas i del petroli en els processos d'exploració fins a l'extracció i el transport dels hidrocarburs. El 1996 aquesta empresa és privatitzada per Gonzalo Sánchez de Losada, del qual en parlaré posteriorment, el president en aquell moment, en el que s'anomena la Llei de Capitalització, en realitat això vol dir privatització. Llavors empreses com BP i Amoco o Repsol, Enron i Shell i Petrobras van entrant al mercat d'hidrocarburs, prenent el control de les reserves. Això passa en una situació de relativa il·legalitat, que és el que ha generat posteriorment la nacionalització també sota pressió popular.

En primer lloc voldria subratllar que quan pensem que una empresa a Amèrica del Sud és privatitzada no necessàriament vol dir que sigui una empresa que no té res i que siguin les empreses que arriben de l'estranger que amb les seves inversions permetin desenvolupar-la. El segon punt és que, quan parlem de seguretat jurídica de les empreses, és també important avaluar no només els seus interessos econòmics sinó també la coherència entre els contractes entre aquestes empreses i l'Estat i la legislació del país. En el cas de Bolívia (*veure transparència n° 8*), els contractes amb les empreses transnacionals eren il·legals perquè se sustentaven en una llei que violava la constitució política de l'Estat en atribuir a aquestes empreses la propietat de les reserves. Això vol dir que l'Estat, que és sobirà sobre aquestes reserves, era propietari del gas i del petroli fins que estiguessin en boca de pou, és a dir, sota terra. I després, una vegada que sortia, era propietat de l'empresa que podia declarar-ho a la Borsa de Nova York, per exemple, i d'aquesta manera incrementar el seu capital social. I és exactament el que ha passat. Això és un primer marge d'il·legalitat: es violava la constitució política de l'Estat. El segon punt d'il·legalitat era que els contractes no van ser avalats pel Congrés, ni ratificats. Quan ens referim a seguretat jurídica o inseguretat jurídica actualment, veurem que el que s'ha fet és enfortir la seguretat jurídica amb la qual poden operar aquest tipus d'empreses. Només un exemple perquè puguem veure que aquests processos de privatització no necessàriament aporten econòmicament al país un desenvolupament (*veure transparència n° 9*). Això són marges de quatre anys —és un càlcul de l'empresa estatal abans de ser privatitzada—, entre 1992 i 1996 va aportar 1.700 milions de dòlars. Si agafem també una marge de quatre anys, els primers quatre anys de la seva activitat, les empreses petroleres estrangeres van aportar menys de la meitat, a qui van aportar-ne? a l'Estat bolivià. Per què? En primer lloc, no existeix una aportació econòmica substancial a l'Estat. En total s'estima que la pèrdua per a Bolívia per la privatització dels seus recursos ha implicat 3.152 milions de dòlars i si recordem quin era el seu deute extern, és l'actual en realitat, 4.935 milions de dòlars, veiem que són xifres que no estan tan allunyades (*veure transparència n° 10*). I com és que s'han perdut tots aquests diners? Senzillament per una maniobra que es va fer, molt hàbil, es va dir en el moment de la privatització que els camps petrolers antics aportarien el 50% dels seus beneficis a l'Estat, la meitat, i el 50% per a les petroleres i que els camps nous aportarien el 18% a l'Estat i el 82% a les petroleres. Per què? Perquè se suposava que aquestes empreses havien invertit per trobar aquests camps nous i llavors havien de pagar menys impostos. Però què succeeix? Diversos camps, fins i tot els més importants, són reclassificats com a nous, de manera que només el 3% dels camps de tot el país passen a estar en qualitat d'aquells que havien de contribuir amb 50% a l'Estat, i el 97% dels camps van començar a contribuir únicament amb un 18%. D'aquest 18%, el 6% anava directament al Tresor General de la Nació. Podem veure que hi ha una pèrdua econòmica realment molt important per un país com Bolívia.

Aquestes fotos (*veure transparència n° 11*) han estat preses al mes d'agost als voltants d'un dels camps importants de petroli, el Pou Surubí, a l'Amazònia Central boliviana, al Chapare de Cochabamba. Aquesta senyora viu exactament al costat del Pou Surubí i podem veure a mà dreta que cuina amb llenya i que la seva cuina està plena de fum. Per què els hi ensenyo, això? Per recordar que, sent el segon país amb més reserves de gas, la matriu energètica al camp a Bolívia no és el gas, és la llenya. Per què? Perquè el que succeeix és que quan es privatitza aquest tipus de sectors que en realitat poden ser estratègics pel país, s'està donant, posant-lo en mans d'empreses definides per un interès de lucre, perquè una transnacional té l'objectiu de

generar beneficis pels seus accionistes, el que és completament legítim, no són germanetes de la caritat vull dir, però llavors què passa, que quan són aquestes empreses les que controlen aquest tipus de sectors, no es preocuparan com hauria d'haver-ho fet l'Estat per desenvolupar les regions per exemple veïnes als camps o el propi país, del que es preocuparan de fer en realitat és d'exportar i guanyar diners amb aquests recursos. Llavors, no s'ha industrialitzat el gas ni el petroli a Bolívia, les empreses no ho han fet, els que han fet ha estat utilitzar Bolívia com un país d'extracció de recursos i s'ha industrialitzat per exemple a la frontera amb Brasil, però del costat de Brasil, de tal manera que els bolivians li comprem a Brasil el gas que surt del país, el comprem en bidons a preu internacional, o sinó es fa servir la llenya, o també hi ha una matriu hidroelèctrica important. Quan parlem de a qui pertany el gas o el petroli és molt important perquè el propietari de gas i el petroli és qui definirà la política hidrocarborífera, qui definirà els preus, els mercats i si això s'inverteix o no al país i de quina manera. D'aquí la importància que va prenent la idea de la nacionalització.

Segon punt que vull recordar és que, en realitat, l'exportació del gas i el petroli a Bolívia ha implicat contracte dins les pròpies empreses. Una empresa com Petrobras, per exemple, present a Bolívia, estava venent a Petrobras Brasil el gas que extreia de Bolívia; Repsol-YPF, sota diferents filials a Bolívia, estava venent a Repsol-YPF a Argentina, llavors, tampoc els interessava que els preus fixats fossin molt alts, ja que es venien a si mateixos. D'aquí també l'interès de controlar aquesta mena de recursos. Aquí a la foto (*veure transparència nº 11*) senzillament mostrar que això és amb el que recullen l'aigua de la pluja. Tenen un petit pou i recullen en un tub de plàstic l'aigua. Els nens tenen força problemes de salut a causa d'això. Els he parlat del primer cost que ha estat econòmic per Bolívia. M'agradaria destacar el segon cost, que en realitat no s'està tenint en compte en la negociació entre les empreses i l'Estat bolivià i és el que denominarem el deute ecològic (*veure transparència nº 12*). L'activitat petrolera al món és potser la més bruta, és la més ambientalment destructiva i genera tota una sèrie d'impactes que es denominen en economia formal "externalitats". No es pot evitar embrutar, no es pot evitar que quan algú busca petroli hagi de posar cada 50 metres al llarg de 900 km. explosius i fent-los explotar pugui registrar-se petroli-gas, això no es pot evitar, però el que nosaltres diem, des de l'Observatori i no som els únics que ho sostenim, és que en realitat això forma part de l'activitat econòmica en sí, no és una externalitat o un efecte pervers sinó que forma part íntegra del procés productiu, i als llocs on es pot realitzar aquesta mena d'impactes sense una cost econòmic, aquests llocs agafen en realitat un valor afegit, un avantatge comparatiu. Bolívia en aquest sentit ha estat un lloc on s'ha invertit un dòlar i se n'han guanyat entre 7 i 8 dòlars, això és del que presumien les empreses petroleres fa alguns anys, precisament perquè es pot contaminar sense que s'hagi d'indemnitzar, perquè no hi ha hagut Estats fins ara que facin respectar la legislació ambiental.

En aquest mapa (*veure transparència nº 13*) voldria mostrar una coincidència molt forta, molt important a Bolívia, el gas i el petroli no es troben als àrids deserts com podríem imaginar d'Arizona, el gas i el petroli es troben a selves, a indrets que tenen un alt valor en biodiversitat i a territoris indígenes. Aquí podem veure, per exemple, en colors negre, gris i gris clar, els territoris indígenes. Si recorden el que he dit, que el 67% de la població és indígena, en realitat aquests territoris són territoris demandats i realment molt difícilment arrencats per la població indígena després de lluites molt importants perquè aquests territoris siguin reconeguts. Ens dóna una idea molt vague de la presència indígena al país. Podem veure també en color verd i verd clar les àrees protegides. Hem marcat en colors les concessions hidrocarboríferes en un intent de calcar aquests mapes i que puguin veure les coincidències. Em refereixo només a Repsol-YPF, perquè aquí se la coneix, però podríem parlar de Petrobras també, o d'Enron i Shell, Enron segueix present a Bolívia, però em refereixo a Repsol perquè és una empresa espanyola. Veiem que aquestes concessions per exemple que no estan sent explotades es troben pràcticament al parc Madibi, que és un parc completament intacte a Bolívia, és pura selva; en color vermell podem veure una altra filial, la filial andina de Repsol, que es troba també a àrees protegides al centre de Bolívia; i en color verd es troba també Macsus, una altra filial de Repsol, i podem veure en territori guaraní els camps de Repsol al sud de Bolívia. Globalment s'estima que Repsol-YPF es troba a 17 territoris reconeguts indígenes i 7 àrees protegides, amb la qual cosa hi ha hagut força problemes, com amb totes les petroleres a Bolívia (*veure transparència nº 14*). Aquí em permeto destacar-ne tres perquè són recents. El Pou Madrejones, l'any 2000, va estar cremant durant tres mesos. Els danys ambientals avaluats, si sumem aquestes xifres, són pràcticament d'1,5 milions de dòlars i encara no hi ha

hagut indemnització al país. Aquest any hi ha hagut un vessament d'un ducte de Repsol al riu Pilcomayo, que és un riu molt gran i molt maco que dona peixos al poble guayanaque, un poble de pescadors que pràcticament viuen de la pesca. El poble guayanaque ha demandat 500.000 dòlars de reparació, imagino que si aquest dany hagués tingut lloc a l'Estat espanyol la suma hagués estat força diferent, i Repsol-YPF ofereix 50.000 dòlars. Últim cas, el del Pou Surubí. El 30 de juny de 2005 tres persones es troben al costat del Pou Surubí, tres camperols, el pare i els nens, i es troben fora de l'àrea de seguretat del pou, hi ha molts mosquits, encenen una cigarreta per espantar-los i surten volant pels aires. Què va passar? El que va passar és que quan es treu el petroli, de vegades en aquestes bosses, als jaciments, també hi ha gas, si un està interessat en explotar aquest gas, o en industrialitzar-lo, el que farà serà cremar-lo, però de totes maneres ha d'anunciar a l'Estat que està traient aquest gas i que l'està cremant i pagar impostos per això. Per evitar pagar aquests impostos existeix una pràctica il·legal però lamentablement molt freqüent a Bolívia que s'anomena "venteo", és a dir, s'allibera el gas a l'atmosfera sense cremar-lo. Aquest dia desafortunat no hi havia vent, el gas es va acumular a les copes dels arbres i realment es va assimilar com si estiguéssim en una cuina, obríssim la clau del gas sense encendre el foc, tanquéssim totes les portes i encenguéssim una cigarreta. El pare va morir, el nen petit també va morir i el germà té el 80% del cos cremat, la indemnització ha estat realment molt baixa i el que és terrible és que haguem estat intentant gravar un documental aquest estiu, entrevistar-ne la vídua i no ha estat possible parlar amb la senyora, perquè ha rebut diners de l'empresa. Llavors és molt difícil que això porti a una denúncia que permeti evitar en el futur aquesta mena d'accidents.

En unes fotos preses també al mes d'agost, podem veure la construcció d'un gasoducte que ja porta un any en construcció al Chaco bolivià (*veure transparència n° 15*). Els guaraní –el noi de la foto és un dirigent de l'àrea de recursos naturals del poble guaraní de Ticaguazu- denuncien que Repsol s'havia compromès a renovar tota aquesta àrea oberta i que encara no s'ha fet, denuncien també que aquests camins construïts per l'empresa sense ser asfaltats, i que s'acompanyen també d'una sèrie de passos de camions tots els dies a totes hores, travessen les seves comunitats i omplen de pols no només les seves cases sinó també els pulmons dels seus nadons i tenen problemes de salut força greus. Aquest company aixeca un cartell per dir que seria important tenir un altre codi de conducta. Un altre cas (*veure transparència n° 16*), d'un impacte diferent de l'activitat petrolera però que em sembla molt important de subratllar, és el del lloc anomenat Eliboca. És el lloc més sagrat del poble guaraní, que es troba present a Bolívia, Paraguai i Argentina. Els guaraní diuen que quan ells moren, les seves ànimes van a aquest lloc, habiten aquest lloc, és com el Vaticà o la Meca per a ells, molt important, no tenen dret a tocar ni una espina d'un cactus d'Eliboca. Això és un campament de Repsol a Eliboca abandonat, on es van deixar les latrines plenes. Els guaraní diuen: què passaria a l'Estat espanyol si anéssim a deixar els nostres excrements a les seves esglésies? Això implica un impacte cultural. Un impacte cultural és quelcom summament important, perquè quan un toca una cultura està tocant tot un sistema de valors que implica la riquesa i manteniment de grups ètnics que s'han mantingut vius durant 500 anys malgrat tota l'agressió que han tingut. Els guaraní avui dia demanen 42 milions de dòlars a aquesta empresa i parlen d'etnocidi. És una mica per veure la mena d'impactes que pot haver-hi. Tot això ens porta a considerar el que s'ha anomenat la irresponsabilitat social corporativa (*veure transparència n° 17*). Aquesta cita va ser gravada el mes de febrer aquí al Museu d'Història de Catalunya, no vull generalitzar aquesta mena de visions, senzillament dir que això ha estat dit en un acte públic i que quan considerem tots els impactes que pot haver-hi és remarcable. Penso que això a Astúries, a Galícia, al País Basc, seria pres amb molta serietat. El Prestige no ha estat netejat òbviament. Per anar tancant una mica aquest tema subratllaré que les despeses en inversió social i cultural d'aquesta mena d'empreses, de Repsol per exemple, l'any passat va ser de 22 milions d'euros, que els seus beneficis nets van ser de 3.120 milions d'euros, els recordo que els guaraní demanen 42 milions de dòlars, que són uns 26 o 27 milions d'euros i que les despeses pagades per rescindir el contracte del senyor Cortina, que era president de Repsol, van ser de 19 milions d'euros. Una mica perquè ens anem situant sobre quina és la responsabilitat o irresponsabilitat amb la qual estan fetes aquestes empreses.

Davant d'aquesta situació d'impactes ambientals, socials, culturals i econòmics, des de fa diversos anys es va gestant un moviment popular en pro de la nacionalització, de la recuperació dels hidrocarburs a Bolívia, i quan em refereixo a un moviment popular em refereixo a un moviment de tal magnitud que ha implicat l'any 2003, per exemple, 80 morts, 400

ferits, de gent que viu molt lluny dels pous de gas i petroli però que va estar disposada a morir en aquell moment perquè es nacionalitzés el gas i el petroli. El poble bolivià des de l'any 2000 ha estat "molestant" les empreses transnacionals. L'any 2000 s'expulsà Betchel, que és una de les empreses d'aigües d'EEUU, aigües o construcció Betchel, i associada amb Abengoa, una empresa sevillana, les van expulsar de Bolívia i revertí un procés de privatització de l'aigua, el que molts coneixen com la guerra de l'aigua de Cochabamba. Després l'any 2005 es va pretendre, i encara està en procés, expulsar la Suez, que si no m'equivoco és el segon gegant a nivell mundial després de Vivendi, de la ciutat d'El Alto. Per què subratllo aquesta mena d'elements, perquè l'arribada d'Evo Morales al govern depèn i és també el resultat de dos tipus de crisis molt importants. La primera crisi és una crisi de curt termini, de curt alè i és una crisi total del model neoliberal. El model neoliberal està associat a un sistema de creences segons el qual l'Estat realment ha de retirar-se de les activitats econòmiques i convertir-se únicament en un gestor perquè hi hagi un desenvolupament gràcies a les inversions estrangeres que vessaran les riqueses, la teoria del vessament, senyals de Washington, etc. Aquest model només ha fracassat a Amèrica Llatina, i això és innegable, sinó que a més està en crisi la creença que hi ha sobre ell. Llavors, tot aquest tipus d'actuacions en contra de les multinacionals a Bolívia, actuacions populars summament massives, impliquen que ha caigut aquest sistema de creences, que està en crisi, i l'elit al govern que l'ha promogut i que ha cregut en aquest model també es troba en crisi. La segona crisi és una crisi de molt llarg termini i és una crisi de l'Estat-Nació, i crec que això es pot entendre força bé des de Catalunya per exemple. Bolívia ha estat construïda com un Estat-Nació artificial on s'ha pretès homogeneïtzar culturalment la població, que tots parlin castellà, negar la diversitat cultural per cohesionar la gent entorn una identitat blanc-mestissa que menyspreava la població indígena. És un Estat artificial, com molts a Amèrica Llatina. Això està en crisi. Quan es parla d'un president que es reivindica com a indígena per exemple, a Bolívia és molt important perquè fa uns anys el propi Morales no es reivindicava com a indígena, es reivindicava com un camperol cocaler. O sigui, hi ha hagut un procés de fort qüestionament d'aquesta superioritat blanca mestissa per part dels moviments indígenes que ha dut a reivindicar la seva identitat, i fins i tot a valorar-la a tal punt que el que es vol introduir avui en dia a Bolívia dins el marc del que anomenen l'Assemblea Constituent són els valors propis de les tradicions indígenes, em refereixo a l'autonomia, a l'autogestió, a l'horitzontalitat, al principi de reciprocitat dins de la comunitat, a la vàlida masculí-femení totalment complementari, tota aquesta riquesa es vol introduir, ells diuen "els nostre moment és ara i som la majoria de la població", però això implica una crisi molt important del propi Estat-Nació.

Aniré entrant als moviments socials. Aquestes fotos tan maques (*Veure transparència nº 18*) les hem pres el 6 d'agost a la ciutat de Sucre. No és un carnestoltes, és la vinguda de poblacions indígenes de tot el país. Podem veure a mà esquerra a baix companys que venen de la zona amazònica, aquesta companya ve del departament d'Oruro, aquest senyor ve del de Potosí, aquesta gent ve també d'Oruro però hi havia gent de tot arreu que van arribar com van poder, és gent que realment es troba en situació de pobresa molt gran i és difícil viatjar dins de Bolívia sense diners, però van fer un esforç considerable per estar presents a Sucre aquest dia, que és la capital de Bolívia, perquè s'estava fundant l'Assemblea Constituent, de la qual els n'he parlat fa un moment. O sigui, el que està passant és que Bolívia s'està parint, és un part molt llarg i extremadament dolorós i complex i el que intenta fer aquesta gent, que repeteixo és la majoria de la població, és participar en aquest part, en la creació d'aquesta nova entitat que vindria a ser Bolívia. Cadascú va arribar amb la seva llengua, molts no parlaven castellà, els vam estar entrevistant, i de fet era molt curiós com s'anaven coneixent entre sí, perquè òbviament una persona que ve de l'Amazònia boliviana i mai no ha anat a la ciutat se sorprèn molts dels vestits d'algú que ve de l'Altiplà bolivià a 5000 metres d'altitud i que és molt diferent, que parla una altra llengua. El que allà s'està parint és en realitat el que es va intentar construir amb l'Estat-Nació fallit, és una consciència nacional, però una consciència nacional sustentada en una altra mena de fonaments i és precisament en aquesta diversitat cultural que estic intentant mostrar-los aquí amb la foto.

Quins són els desafiaments actualment? I aquí em refereixo més en termes d'una mirada cap a el govern bolivià. El Moviment al Socialisme (MAS), que és el partit d'Evo Morales, i que es troba actualment al govern, és una gamma molt àmplia d'actors, alguns que venen fins i tot dels partits de centre-esquerra, centre-dreta, que es van integrar en el moment en què van veure que anava a arribar al poder, es troben també moviments indígenes dels més radicals i es troba

també, per exemple, algú com la ministra de Justícia, que fins abans de ser ministra era secretària del Sindicat de Treballadores de la Llar, que és el més ampli sector d'explotació laboral femenina a les ciutats –les treballadores domèstiques són pràcticament esclaves a Bolívia, es van organitzar i tenien aquesta secretària del sindicat que avui és ministra de Justícia. Potser un es pot preguntar: és veritat que aquesta senyora no sap de lleis? Òbviament hi ha molts advocats molt enfadats per tenir una cap que no té ni la menor idea de les lleis, però el que ella els diu és que el sí que coneix és la injustícia i que potser és un bon principi per començar a parlar de justícia-. Llavors, aquest MAS és un moviment molt complex, a mi m'agrada imaginar-lo com si totes les organitzacions no governamentals que hi ha a Catalunya, amb totes les organitzacions que no es consideren ONG, per exemple el moviment "okupa", amb el moviment lèsbic-gay, amb els moviments sindicals, tota aquesta societat civil complexa, molt diversa a Catalunya, estigués junta al Govern, s'imaginem com seria? Seria tremend. Doncs és el que passa a Bolívia. Posar-se d'acord és una situació complexa pel moviment social, del qual, una part important, i això vull subratllar-ho, ha quedat fora de les iniciatives del Govern, de vegades voluntàriament de vegades involuntàriament, es considera marginat per l'Assemblea Constituent. En tot cas per aquest moviment social es tracta d'un gran desafiament en dos termes.

El primer és com s'articula algú que sempre ha estat treballant per a la destrucció d'un Estat considerat summament injust i inhumà. Perd la independència, és cooptat, intenta apropiarse d'aquesta lògica d'Estat, intenta ocupar aquest poder. En què canvia això el moviment social i li treu o no la seva riquesa, primer desafiament. El segon desafiament, que també és molt gran, és veure a quins actors s'està oposant, no només el Govern de Bolívia sinó a més el moviment social, i m'estic referint als grans empresaris a Bolívia, que potser a ulls d'aquí no siguin tan grans, algú d'ells viu a Sant Cugat per exemple, viu a una residència molt maca, però al que m'estic referint és a que existeix a Bolívia un sector completament minoritari que ha controlat el sector miner, per exemple els Sánchez de Losada, l'expresident, milionari a Bolívia, que controla l'agroindústria, en la qual s'estan ficant els transgènics contra la voluntat dels camperols, es tracta també de terratinents que tenen fins a 12.000 caps de bestiar al Chaco bolivià, que eren les fotos amb tota la pols que els he ensenyat abans. Aquests terratinents al Chaco, per exemple, el que tenen són captius, són esclaus a Bolívia, són guaranis, hi ha al voltant de 6.000, això ha estat denunciat per Amnistia Internacional. És gent que neix i mor dins de la hisenda, el patró els diu que tenen un deute que va ser del seu avi, la família guaraní moltes vegades no sap llegir ni escriure, llavors qui porta el compte d'aquest deute és el patró, i no els paga, els dona de menjar, els dona una mica de fulles de coca, que és amb el que un es manté, i això és esclavitud. Aquests terratinents, vinculats també a partits de dreta, extrema dreta, centre-dreta i ara centre-esquerra, són una elit que sempre ha estat al poder i avui es troba a l'oposició. Llavors, què està fent? S'està rearticulant, s'està polititzant, no necessitava fer política, no necessitava arguments ja que estava al poder. Avui en dia em va divertir molt poder ser allà i veure senyores que abans passaven el temps jugant a cansta o a rummy o a jocs així mentre els seus marits jugaven al golf, que ara s'estan preocupant per la història de Bolívia i per veure com elles també són bolivianes i tenen drets i que el Govern d'Evo Morales és autoritari i elles estan en defensa de la democràcia, són paraules que aquestes senyores estan aprenent, aquesta dreta s'està polititzant i comença a ser un perill per les reivindicacions del Moviment Social en el sentit d'una millor redistribució de la riquesa per exemple, d'una millor distribució de les terres, d'una recuperació dels hidrocarburs.

Un altre risc que de vegades apareix d'una manera molt forta, ens espanta a tots, i unes altres vegades desapareix i es dilueix, jo crec que es juga molt al compàs de la cultura política que té l'exèrcit bolivià, és la idea de cop d'Estat. Es compara el context actual d'Evo Morales amb un cop d'Estat a Hugo Chávez fa alguns anys o fins i tot amb cop d'Estat a Salvador Allende. És veritat que són contextos comparables en el sentit de sectors de la burgesia mitjana, petita i gran que es van articulant per desmantellar un Govern elegit per la majoria de la població, utilitzant diferents mitjans però en realitat es tracta de sabotejar les activitats perquè aquest govern fracassi i pugui haver noves eleccions i ells voldrien tornar al poder, cosa que també és legítima des del punt de vista dels seus interessos. Aquest és un segon desafiament important a nivell dels moviments socials i jo crec que quan pensem en Bolívia s'hi ha de pensar.

Vaig tancant senzillament recordant els punts que he intentat aportar avui. Recordar que Bolívia no és un país poc important, és un país extremadament estratègic, a 300 km. de la

frontera dins del territori paraguaià, però a 300 km. de la frontera amb Bolívia hi ha una base militar nord-americana i això a Bolívia fa molt de soroll; es troba també al costat d'un Mercosur que veu Bolívia com un lloc de pas de les seves mercaderies cap a Àsia; es troba amb molts recursos energètics renovables i no renovables importants, llavors és un país extremadament estratègic, recuperant els seus hidrocarburs, i això és una cosa que també és qüestionada des de l'esquerra boliviana, en quins termes s'està realitzant la nacionalització dels hidrocarburs el que es posa en entredit des dels moviments socials bolivians, si aquí un Evo Morales pot semblar com a molt radical i fer por, els asseguro que molta gent allà pensa que no és prou radical. Aquí hi ha un punt, però en tot cas està en aquest procés de recuperació dels hidrocarburs, en un procés d'aquesta crisi de la qual els parlava de llarg termini, que implica el qüestionament de l'Estat-Nació i la reivindicació d'un poder indígena també, la crisi d'aquest model de curt termini que es vincula amb la lluita contra les empreses multinacionals que han estat introduïdes pel model neoliberal, confluència de dues crisis que porta a l'emergència d'un govern com el d'Evo Morales. És un laboratori d'experiències d'una extremada riquesa, on els asseguro hi ha un treball constant i molt gran, potser que hi hagi moltes equivocacions, moltíssims conflictes, però en termes de treball com a anècdota els puc explicar que, intentant entrevistar als ministres aquest estiu, les cites que ens donaven eren a les quatre o cinc de la matinada, perquè són les hores en què ells comencen a treballar i es van a dormir a les onze o les dotze de la nit perquè tenen molta feina, perquè no tenen prou quadres, perquè molts són dirigents sindicals, polítics molt vàlids però que no saben portar un Estat, tenen els principis bàsics però han hagut de mantenir a tota una sèrie de treballadors que estaven a les anteriors gestions, i que també s'estan dedicant en diversos casos a sabotejar el propi treball del Govern. Amb això em refereixo per exemple a que al Ministeri d'Hidrocarburs hi ha hagut filtracions d'importants informacions a empreses multinacionals per part dels propis treballadors del Ministeri. Llavors, una manca de quadres, una seriosa voluntat de recuperar aquests hidrocarburs i millorar les condicions de vida de la gent, això queda clar, moltíssima feina per endavant i un context extremadament complex, laboratori molt interessant que avui dia està considerat com una esperança per molta gent a Amèrica Llatina. Jo crec que és també així com es pot mirar el que passa a Bolívia. Moltes gràcies.

BOLIVIA:

Los marginados al poder

Bolivia en el contexto regional

Superficie: 1 098 580 km²

Población: 8.8 millones

67% de la población se encuentra en la pobreza

4 millones de personas viven con menos de 1 euro por día

PIB: 9'306 millones de dólares (año 2006)

Deuda externa: 4'935 Millones de dólares

A nivel continental:

2.8% de la superficie total

1.02% de la población

0.07 % del PIB

0.08 % de las exportaciones

0.12 % de las importaciones

Tercer país más empobrecido, después de Haití y Nicaragua

Dimensión material de la globalización

Puerto de Barcelona

Revolución intermodal de los transportes

Puerto de Iquique (Chile)

Bolivia en el contexto regional

Iniciativa de Integración de las Infraestructuras Regionales Sudamericanas (IIRSA)

Corredor Bi-oceánico en Bolivia

EL PROYECTO DE REHABILITACIÓN DEL
PUENTE DE LA AMISTAD BOLIVIANO - JAPONÉS

DONACIÓN DE PARTE DEL PUEBLO JAPONÉS
COMO UNA PRUEBA DE AMISTAD Y
COOPERACIÓN ENTRE JAPÓN Y BOLIVIA

CLIENTE : SERVICIO NACIONAL DE CAMINOS (S.N.C.) (BOLIVIA)
CONSULTOR: CENTRAL CONSULTANT INC (JAPÓN)
CONTRATISTA: HAZAMA CORPORATION (JAPÓN)

2005 - 2007

Recursos energéticos

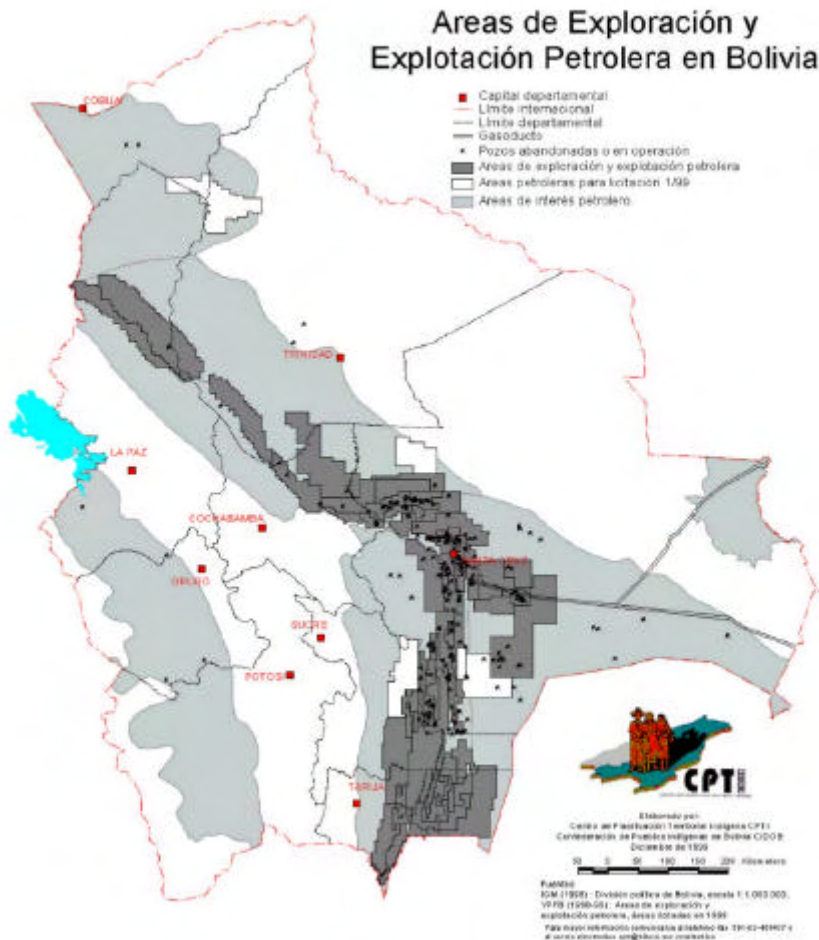
RESERVAS

GAS: 48 trillones de pies cúbicos

(= 168'000 millones de dólares)

PETRÓLEO: 929.16 millones de barriles

(= 27'367 millones de dólares)

GASODUCTOS

Privatización de los hidrocarburos

¿Pero cuál es el beneficio de la explotación de hidrocarburos?

Desde su fundación en 1936, **Yacimientos Petrolíferos Fiscales Bolivianos (YPFB)** tenía a su cargo:

- a) Las fases UPSTREAM = exploración y producción
- b) Las fases DOWNSTREAM = refinación e industrialización, transporte, almacenaje, exportación

A partir de 1996, con la **Ley de Capitalización**, se privatizaron los hidrocarburos y se desintegró el proceso productivo:

- a) **CHACO (BP-AMOCO)** y **Andina (REPSOL)** se ocupan de exploración y producción
- b) **TRANSREDES (ENRON/SHELL)** se ocupa del transporte por ductos
- c) **PETROBRAS** se ocupa de la refinación

Privatización de los hidrocarburos

PROBLEMAS LEGALES DE LA PRIVATIZACIÓN:

Ley de hidrocarburos 1689 transfiere la **propiedad** de los hidrocarburos a las empresas transnacionales

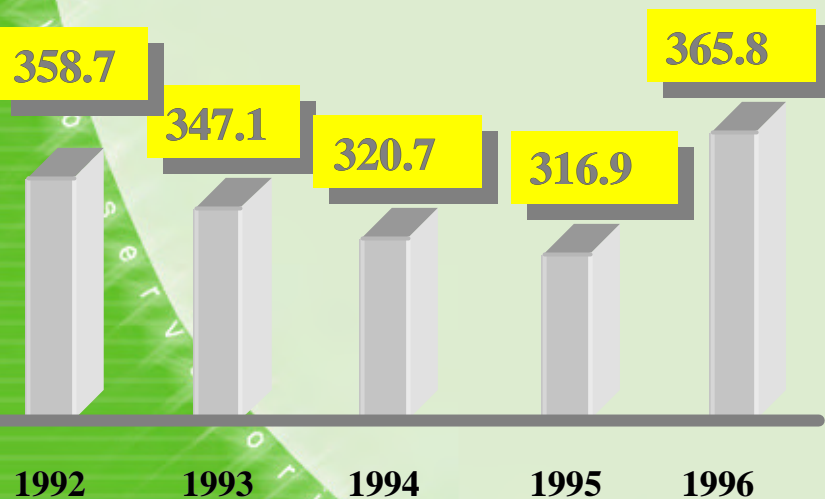
→ Violación de la Constitución Política del Estado, puesto que **los hidrocarburos son bienes nacionales, inalienables, imprescriptibles, del Estado**

→ **Los contratos de concesión con las empresas petroleras no fueron avalados por el Congreso** (requisito obligatorio para que sean legalizados)

INGRESOS PARA EL ESTADO

Antes de la capitalización

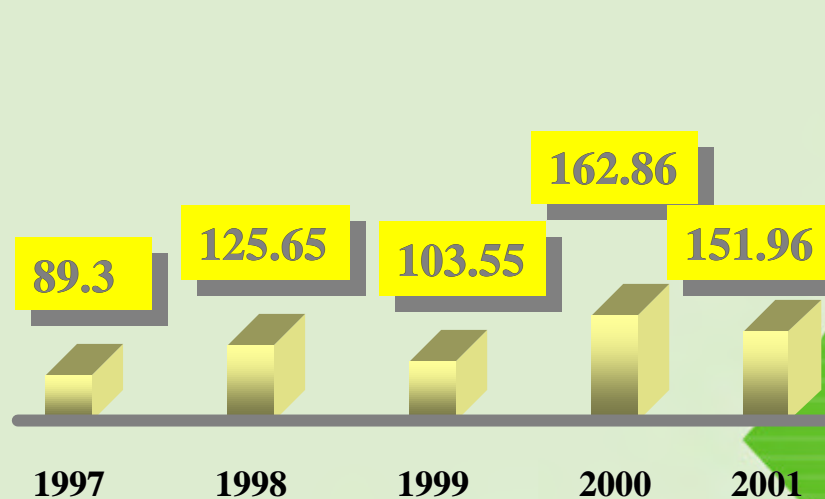
YPFB aportó entre 1992 y 1996 \$us. 1.709,2 millones

Transferencias de YPF al TGN

Después de la capitalización

Las petroleras aportaron entre 1997 y 2001 \$us. 627,32 millones

Transnacionales petroleras

Privatización de los hidrocarburos

Los “aportes” de la capitalización

La pérdida para Bolivia generada por la política de capitalización representó entre 1996 y 2006 **un monto de 3'152 millones de dólares, un monto cercano a su deuda externa (4'935 millones de dólares)**

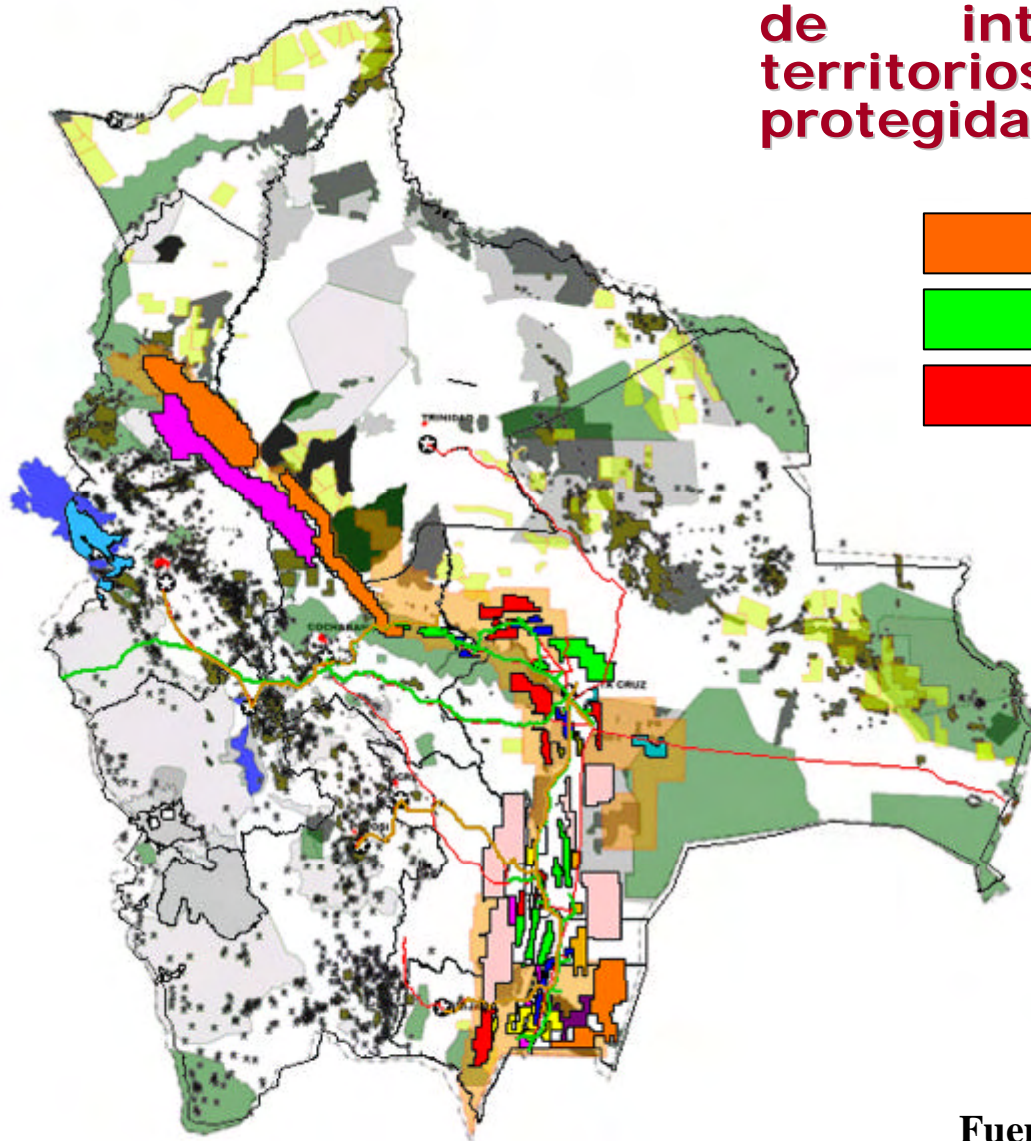

Deuda ecológica y socio-cultural

Los impactos sociales y ambientales no son “externalidades”, accidentes o casualidades de la actividad económica de las empresas multinacionales.

→ Forman parte de su lógica de funcionamiento en búsqueda de la maximización de los beneficios.

Coincidencia entre las zonas de interés petrolero, territorios indígenas y áreas protegidas

Concesiones de
Repsol YPF

Territorios
indígenas

Áreas
protegidas

Fuente: CEDIB (www.cedib.org)

REPSOL YPF : BOLIVIA = PRESENCIA EN 17 TERRITORIOS INDÍGENAS Y 7 ÁREAS PROTEGIDAS

Pozo Surubí 2005

2005: 2 muertos

Rio Pilcomayo 2006:

Derrame de ducto: El Pueblo Weenayek demanda 500'000 dólares de reparación, Repsol ofrece 50'000

Pozo de Madrejones 2000:

Arde sin control 3 meses y medio. Daños ambientales calculados: 370'000 dólares + 1.2 millones de dólares por concepto de restauración

orid eul

www.ck12.org

"Hacemos saber que REPSOL YPF, sin respetar la cultura guaraní, ha ingresado al territorio Itika Guasu provocando una serie de daños a nuestro medio ambiente, destruyendo nuestros bosques, ahuyentando a los animales silvestres que son fuente de nuestra subsistencia y violentando nuestra forma de vida comunal, es decir, REPSOL YPF está matando nuestra cultura"

(Asamblea del Pueblo Guaraní, mayo de 2005)

Ir-responsabilidad social corporativa

“Hay accidentes, hay errores y hay que indemnizar en la medida de lo posible. O sea, si contaminamos un río, el derrame está hecho. No nos pueden pedir que hagamos un río nuevo. Hay que limpiarlo como el Prestige, donde al final se logró limpiar todo el petróleo”

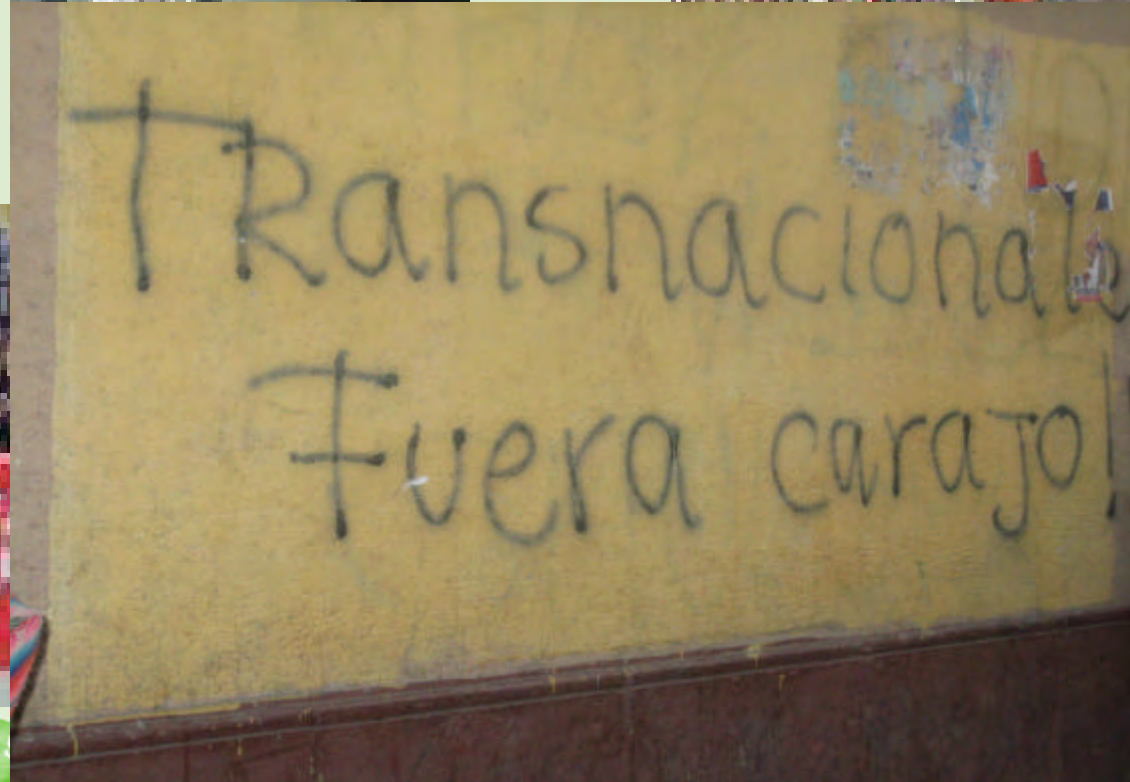
Nuria Henche, Jefa de Relaciones Sectoriales de REPSOL YPF

*23 de febrero de 2006, Jornadas “Bolivia: la refundación de un país”
(Museo de Historia de Catalunya, Barcelona)*

Gastos en inversión social y cultural en 2005: **22,67 millones de euros**
(Informe RSC de Repsol YPF)

Beneficios netos en 2005: **3'120 millones de euros**

Perspectivas del nuevo gobierno

Nacionalización de los hidrocarburos

PUNTOS CLAVE DEL DECRETO SUPREMO 28071

- El Estado recupera la propiedad, posesión y control de los hidrocarburos.
 - Las empresas petroleras que realizan actividades de producción están obligadas a **entregar en propiedad a YPFB toda la producción de hidrocarburos**
 - **YPFB asume la comercialización, definiendo condiciones, volúmenes y precios tanto para el mercado interno como para la exportación y la industrialización**
- ➔ Beneficios esperados: 1'300 millones de dólares anuales.
- ➔ En los próximos 20 años, 67'000 millones.

Diplomacia empresarial

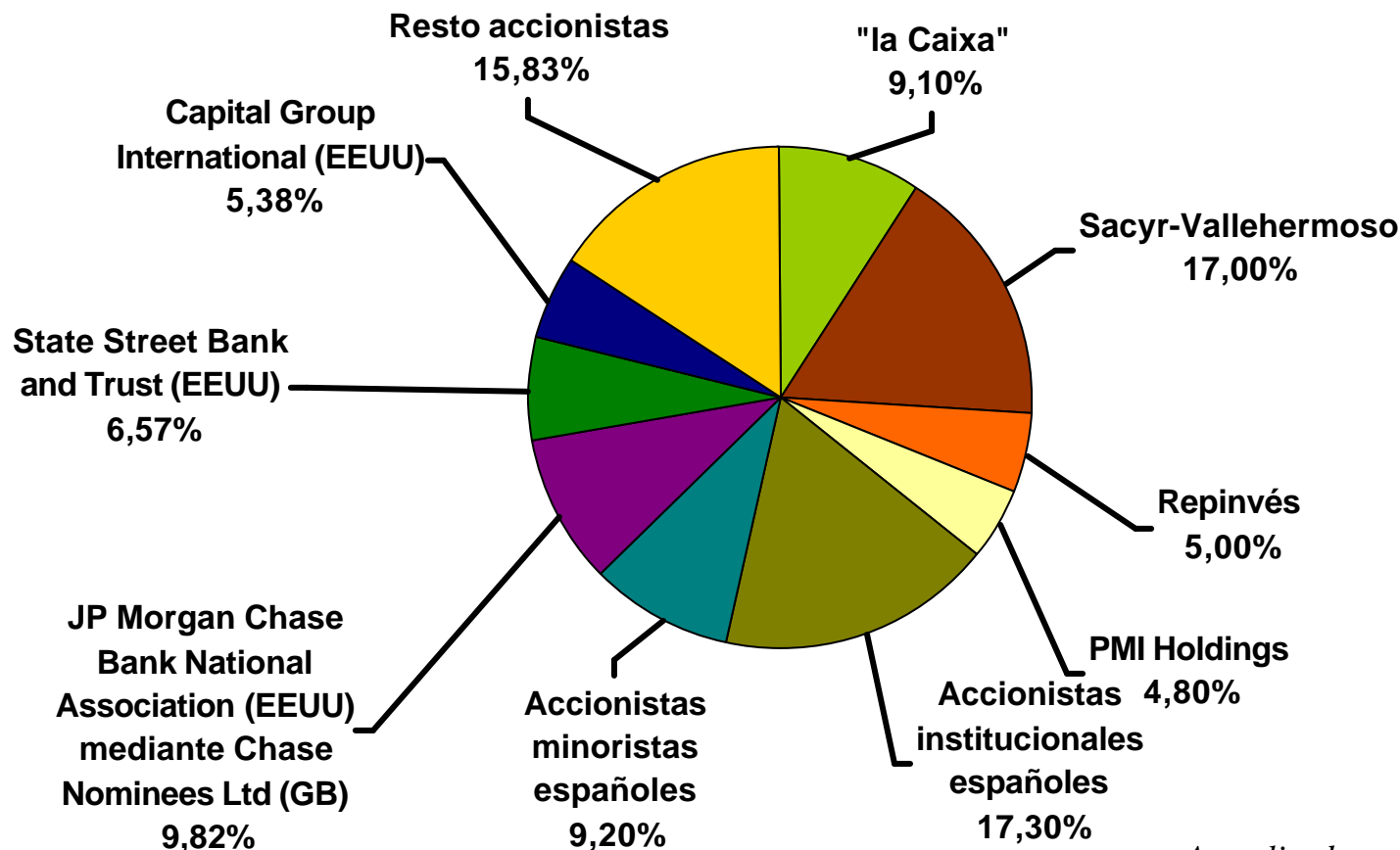
El secretario de Estado de Asuntos Exteriores, Bernardino León, nombrado por el Ejecutivo español para apoyar las negociaciones, aseguró:

"el gobierno español está satisfecho en la medida en que la empresa está satisfecha".

Las negociaciones entre el gobierno boliviano y Repsol-YPF involucraron desde el principio a las más altas autoridades del gobierno español, como su número dos, María Teresa Fernández de la Vega, quien la madrugada del domingo habló por teléfono con Evo Morales y con su vicepresidente, Alvaro García Linera, para apoyar la negociación, según fuentes gubernamentales

AFP, 30 de octubre de 2006

¿De quién es Repsol YPF?

Actualizado a 15/11/2006

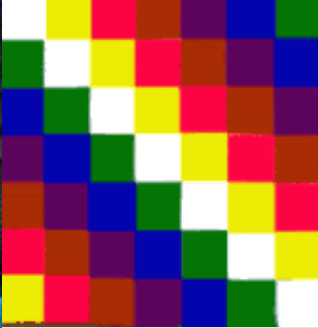
En total Free Float = 71.8% (fuente: www.repsol-ypf.com)

Nacionalización de los hidrocarburos

CRITICAS

- Se trata de una **nacionalización sin expropiación**, que *no afecta el patrimonio* de las empresas petroleras
- Para alcanzar la mayoría (50.1%) del paquete accionario de las empresas capitalizadas, se contempla **obligar a las empresas a que vendan una parte de sus acciones**. (47 millones de dólares para las tres empresas capitalizadas)
- **No hay sanciones** para el **enriquecimiento ilícito** que hicieron durante años; no hay castigo por el desacato a la Ley 3058 que les había dado un plazo (vencido en noviembre de 2005) para regularizar su situación y **tampoco hay decisión de querrellarse contra las petroleras por los delitos cometidos**: delitos ambientales, contrabando
- Los impuestos de 82% afectan únicamente a **dos** de los 51 campos en actividad, y *se aplican exclusivamente a la producción de gas*, mientras que uno de ellos tiene también una importante producción petrolera.

Enlaces de interés

Sobre Empresas Transnacionales Españolas:

www.debtwatch.org

www.omal.info

www.ecologistasenaccion.org

www.cedla.org

Sobre Empresas petroleras y deuda ecológica:

www.quiendebeaquien.org

www.accionecologica.org

www.oilwatch.org

www.fobomade.org.bo